

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כח עמוד א

/מתני'/. חזקת הבתים, והבורות, והשיחין, והמערות, והשובכות, והמרחצאות, ובית הבדין, ובית השלחין, והעבדים, וכל שהוא עושה פירות תדיר - חזקתן שלש שנים מיום ליום, שדה הבעל - חזקתה שלש שנים ואינן מיום ליום; ר' ישמעאל אומר: ג' חדשים בראשונה, ג' באחרונה, ושנים עשר חדש באמצע - הרי י"ח חדש; ר"ע אומר: חדש בראשונה, וחדש באחרונה, וי"ב חדש באמצע - הרי י"ד חדש. א"ר ישמעאל: בד"א - בשדה לבן, אבל בשדה אילן, כנס את תבואתו ומסק את זיתיו כנס את קייצו - הרי אלו ג' שנים.

גמ'. אמר ר' יוחנן, שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים: מנין לחזקה ג' שנים? משור המועד, מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות - נפק לי' מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד, ה"נ כיון דאכלה תלת שנין - נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח. אי מה שור המועד עד נגיחה רביעית לא מיחייב, ה"נ עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה! הכי השתא, התם מכי נגח שלש נגיחות הוי מועד,

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כח עמוד ב

ואידך, כי לא נגח מאי לשלם? הכא כיון דאכלה תלת שני קיימא לה ברשותיה. אלא מעתה, חזקה שאין עמה טענה תיהוי חזקה, אלמה תנן: כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה! טעמא מאי? דאמרינן: דלמא כדקאמר, השתא איהו לא טעין, אנן ליטעון ליה? מתקיף לה רב עוררא: אלא מעתה, מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה, דומיא דשור מועד, מה שור המועד - בפניו בעינן, אף הכא נמי - בפניו בעינן! התם +שמות כ"א+ והועד בבעליו כתיב, הכא חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה. ולר"מ דאמר: ריחוק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כ"ש, אכלה תלתא פירי בחד יומא, כגון תאנה, ליהוי חזקה! דומיא דשור המועד, מה שור המועד - בעידנא דאית ליה הא נגיחה ליתא להא נגיחה, הכא נמי - בעידנא דאיתא להאי פירא ליתא להאי פירא. אכלה תלתא פרי (בתלתא יומי) +מסורת הש"ס: [ביום אחד]+, כגון צלף, ליהוי חזקה! התם פירא מיהא איתיה, ומגמר הוא דקא גמר ואזיל. אכלה תלתא פירי בתלתין יומי, כגון אספסתא, ליהוי חזקה! היכי דמי? דקדיח ואכלה דקדיח ואכלה, התם משמט הוא דקא שמיט ואכיל. אכלה תלתא פירי בתלתא ירחי, כגון אספסתא, ליהוי חזקה! מאן הולכי אושא? ר' ישמעאל, לר' ישמעאל הכי נמי; דתנן, רבי ישמעאל אומר: בד"א - בשדה הלבן, אבל בשדה אילן, כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייצו - הרי אלו ג' שנים. לרבנן מאי? אמר רב יוסף, קרא כתיב: +ירמיהו ל"ב+ שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום, שהרי נביא עומד בעשר ומזהיר על אחת עשרה. א"ל אביי: דלמא התם עצה טובה קמ"ל!

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כט עמוד א

דאי לא תימא הכי, +ירמיהו כ"ט+ בנו בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את פרין מאי קאמר? אלא עצה טובה קמ"ל, הכא נמי עצה טובה קמ"ל; תדע, דכתיב: +ירמיהו ל"ב+ ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים! אלא אמר רבא: שתא קמייתא מחיל איניש, תרתי מחיל, תלת לא מחיל. אמר ליה אביי: אלא מעתה, כי הדרא ארעא, תיהדר לבר מפירי, אלמה אמר רב נחמן: הדרא ארעא והדרי פירי! אלא אמר רבא: שתא קמייתא לא קפיד איניש, תרתי לא קפיד, תלת קפיד. א"ל אביי: אלא מעתה, כגון הני דבי בר אלישיב דקפדי אפילו אמאן דחליף אמיצרא דידהו, הכי נמי דלאלתר הוי חזקה! וכי תימא הכי נמי, אם כן, נתת דבריך לשיעורין! אלא אמר רבא: שתא קמייתא מיזדהר איניש בשטריה, תרתי ותלת מיזדהר, טפי לא מיזדהר. אמר ליה אביי: אלא מעתה, מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה, דאמר ליה: אי מחית באפאי הוה מיזדהרנא בשטרא! דאמר ליה: חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף לה עמוד ב

חזקתן שלש שנים מיום ליום וכו'. א"ר אבא: אי דלי ליה איהו גופיה צנא דפירי - לאלתר הוי חזקה. אמר רב זביד: ואם טען ואמר לפירות הורדתיו - נאמן. וה"מ בתוך שלש, אבל לאחר שלש לא. א"ל רב אשי לרב כהנא: אי לפירא אחתיה, מאי הוה ליה למעבד? א"ל: איבעי ליה למחויי.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף לו עמוד א

העבדים וכו'. עבדים יש להם חזקה? והאמר ר"ל: הגודרות אין להן חזקה! אמר רבא: אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה לאחר ג' שנים. אמר רבא: אם היה קטן מוטל בעריסה - יש לו חזקה לאלתר. פשיטא! לא צריכא דאית ליה אימא, מהו דתימא: ניחוש דלמא אימיה עיילתיה להתם, קמ"ל: אימא לא מנשיא ברא. הנהו עיזי דאכלו חושלא בנהרדעא, אתא מרי חושלא תפסינהו והוה קא טעין טובא; אמר אבוב דשמואל: יכול לטעון עד כדי דמיהן, דאי בעי אמר: לקוחות הן בידי. והאמר ר"ל: הגודרות אין להן חזקה! שאני עיזי, דמסירה לרועה. והא איכא צפרא ופניא! בנהרדעא טייעי שכחי, ומידא לידא משלמי.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף מא עמוד א

מתני'. כל חזקה שאין עמה טענה - אינה חזקה. כיצד? אמר לו: מה אתה עושה בתוך שלי? והוא אמר לו: שלא אמר לי אדם דבר מעולם - אינה חזקה; שמכרת לי, שנתת לי במתנה, אביך מכרה לי, אביך נתנה לי במתנה - הרי זו חזקה. והבא משום ירושה - אינו צריך טענה.

גמ'. פשיטא! מהו דתימא: האי גברא מיזבן זבנה ליה האי ארעא, ושטרא הוה ליה ואירכס, והאי דקאמר הכי סבר: אי אמינא מיזבן זבנה ליה האי ארעא, אמרי לי אחוי שטרך, הלכך לימא ליה אנן: דלמא שטרא הוה לך ואירכס, כגון זה +משלי ל"א+ פתח פיך לאלם הוא, קמ"ל. (ענ"ב סימן) רב ענן שקל בידקא בארעיה, אזל הדר גודא בארעיה דחבריה; אתא לקמיה דרב נחמן, א"ל: זיל הדר. והא אחזיקי לי! אמר ליה: כמאן? כר' יהודה ור' ישמעאל דאמרי: כל בפניו לאלתר הוי חזקה, לית הלכתא כוותייהו. א"ל: והא אחיל, דאתא וסייע בגודא בהדאי! אמר ליה: מחילה בטעות היא, את גופך אי הוה ידעת לא עבדת, כי היכי דאת לא הוה ידעת, הוא נמי לא הוה ידע.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף מב עמוד א

מתני'. האומנין, והשותפין, והאריסין, והאפוטרופין - אין להם חזקה. לא לאיש חזקה בנכסי אשתו, ולא לאשה חזקה בנכסי בעלה; ולא לאב בנכסי הבן, ולא לבן בנכסי האב. במה דברים אמורים - במחזיק, אבל בנותן מתנה, והאחין שחלקו, והמחזיק בנכסי הגר - נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה.

חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף כח עמוד א

חזקת הבתים. פ"ל כל החזקות הנזכרות בכאן הם חזקה של ראייה דאוקמוה במקום שטר ועדים, ואין זו חזקה דקנין הנזכרת בנכסים שיש להם אחריות ואינן דומות זו לזו כלל, דאילו חזקת קנין הוא תיקון בגופה של קרקע כדתנן (לקמן מ"ב א') נעל גדר וכו' הרי זו חזקה ואכילת פירות אינה קונה וכדבעינן למימר בפירקין, ואילו חזקת ראייה היא בהפך דתיקון אינה ראייה וכדאמרין לקמן (ל"ו ב') מימר אמר כל שיבי דכרבא לעייל ביה, ואין חזקה אלא אכילת פירות בשופי כדרך שהבעלים אוכלים.

חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף כט עמוד א

אלא אמר רבא טעמא משום דשתא קמייתא וכו' תלת שנין לא מיזדהר וכו'. כך היא הגירסא בספרים הישנים, והכי פירושה שתא קמייתא או תרתי דאחזיק ביה אכתי מיזדהר בשטריה וכי אחזיק בה תלת גמורות תו לא מיזדהר, ובדאי דלפום הני טעמי דאביי ורבא רבנן לא גמרי משור המועד, ותרתי ותלת דאמרי דלא מזדהר זהו כשאכלתן בשופי כדרך שהבעלים עושין, והיינו דבעינן חזקה באכילת שלש שנים בכל מילתא כדרך תשמישם כדתנן במתני', והיינו נמי דמחאה בסוף כל שלש ושלוש מבטלה חזקה, ומיהו צריך תלמוד מה ענין שיפסיד הלה קרקעו מפני שזה אין לו להזדהר בשטריה כיון דלית לן השתא לא טעמא דקפידא ולא טעמא דמחילה, והנכון דשורת הדין כיון שזה מחזיק בקרקע ואוכל בשופי גמור ויודעים הבעלים ואינן מוחזין דין הוא שתהא ראייה

אפילו באכילה אחת כעין שהתפיסה ראייה במטלטלין, אלא דכיון דקרקעות ועבדים בני שטרא נינהו כי לא מחזי שטרא ריעא חזקתו, וכאומרת לבעלה עכשיו גירשתני שאינה נאמנת דאמרינן אחוי גיטך, אלא כיון דעברו שלש שנים לית ליה להזדהורי בשטריה איקיימת חזקתיה, וכן אמרו לפנינו (ל"ג ב') אי הכי ארעא נמי ומהדרינן ארעא א"ל אחוי וכו' כנ"ל, וכן פ' לפני מורי הרא"ה נר"ו.

חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף כט עמוד א

אלא אמר רבא תלת שנין מזדהר איניש בשטריה טפי לא מיזדהר, כלומר שזה יודע דטפי לא מיזדהר כי לא מיחה תוך שלש מיחזי כמערים לשתוק עד שיאבד זה ראיותיו, ובהכי סלקא שמעתא דטעמא דשלש שנים משום דתלת מזדהר טפי לא מזדהר, ואלא מיהו האי טעמא מיגד אגיד נמי באכילת פירות דהא ניר לא הוי חזקה וכן אפיק כורא ועייל כורא, וטעמא דמילתא משום דהאי טעמא דתלת מזדהר טפי לא מזדהר לאו כהלכתא בלא טעמא נקטינן ליה אלא בטעמא תליא, והוא משום דכיון דרובן של בני אדם מקפידין באכילת פירות של ג' שנים כאידך טעמא דרבא ובפחות מכאן לא קפדי אף לוקח זה חושש ונזהר בראיותיו כל שלש דמימר אמר שמא יבא היום או מחר ויערער עלי אבל לאחר שראה זה שותק כל ג' בוטח שלא יערער עוד ושוב אינו נזהר בשטרו, והילכך כל שאכל אותו שלא כדרך הבעלים כתפתיחא וא"נ לא אכל פירות שלש כניר ואי נמי לא נשכר באכילתה כגון אפיק ועייל כורא עדיין הלוקחין נזהרין דחוששין שמא לא חששו הבעלים לערער כיון שלא אכלו שלש פירות או שלא נשכרו באכילתה, והיינו נמי טעמיה דשמואל דאמר דדקל נערה אפי' בפחות מג' הויא חזקה דכיון שאכל פירות הראויין לאכול אותן בין שלש שנים בוטח דלא ימחה עוד, ומזה הטעם ג"כ הוא מה שאמר רבא בעצמו לקמן (נ' ב') גבי הא דאמר רב אשת איש צריכה למחות ואקשינן עלה ממתני' דקתני ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו, לעולם בבעל וכגון שחפר בה בורות שיחין ומערות דכיון שהזיק בקרקע לפניו והיא לא מיחתה שוב לא נזהר הבעל בשטרו, ואע"ג דאפי' דבי בר אלישיב דקפדי טובא לא הויא חזקה בפחות משלש שנים כשאר אנשים דעלמא, משום דכיון דרובן של בני אדם אין דרכן להקפיד כולי האי אכתי נזהר זה בשטרו שמא יטעון עליו שלא הקפיד כמו שאין דרכן של שאר בני אדם להקפיד אבל בחופר בורות שיתין ומערות אין שום אדם סובל כך שאין אדם רואה שמקלקלין קרקעו כולי האי ושותק:
אמר רב חמא ומודה רב הונא באתרא דמוברי באגי, פ' שאע"פ שאכלן מפוזרות הויא חזקה, אבל שנת ההוברה לא סלקא ליה וכדאמר' לקמן דלכו"ע ניר לא הוי חזקה:

תוספות מסכת בבא בתרא דף כח עמוד א

אי מה שור המועד עד נגיחה רביעית כו' - מכאן חזר בו רש"י ממה שהיה מפרש בב"ק (דף כג): ושם ד"ה ולא) גבי דפליגי אביי ורבא דאמר אביי תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד הוא כו' דאביי סבר דעד נגיחה רביעית לא מיחייב ורבא סבר דחייב בנגיחה שלישית דא"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא דקי"ל כרבא לגבי אביי וחזר רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא בינייהו וה"ר עזרא מפרש דודאי לכ"ע לא מיחייב עד רביעית אבל בהא פליגי דלאביי דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרנו אם נגח נגיחה רביעית ביום ג' לא מיחייב עד שיגח ביום רביעי דלא ישמרנו קאי אימים דומיא דתמול שלשום אבל לרבא דנגיחה רביעית לא כתיבא בהדיא אפילו ביום שלישי אם נגח נגיחה רביעית מיחייב.

עד נגיחה רביעית לא מיחייב - תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ה"נ הוחזק שתקן בשלש שנים א"כ משלש שנים ואילך קמה ליה ברשותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מחצי נזק לנזק שלם ה"נ כיון שאכלה שלש שנים ולא מיחה נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"ג דמילתא בלא טעמא הוא.

תוספות מסכת בבא בתרא דף כח עמוד ב

אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה כו' - תימה מאי ס"ד דמקשה דהכי מצי לאוקמי בידיה כיון דלא טעין מידי וי"ל דהכי פריך כיון דילפת משור המועד מה התם בשלש נגיחות הוי בחזקת נגחן הכא נמי כיון דאכלה

שלש שנים ולא מיחה היא בחזקת שלא ימחה עוד ובלא טענה נמי תהא שלו דאית לן למימר שמחל לו אי נמי הא דקא פריך למימרא דחזקה שלא בטענה תהא חזקה היינו כגון דאמר ליה מפלניא זבנתה דזבנה מינך אע"ג דלא אמר קמי דידי זבנה ולא דר בה אפי' חד יומא ולא ידע אי זבנה מיניה אי לא אלא דהכי א"ל תימה לרשב"א הא דמיבעיא לן בפ' כיצד הרגל (ב"ק כד. ושם) אי לאיעודי תורא אי לאיעודי גברא תפשוט מהכא דלאיעודי תורא הוא דקאמרי הולכי אושא מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות נפקא ליה כו' ואי לאיעודי גברא לא מייעד עד נגיחה רביעית דאז הוא מועד לעבור בהתראות דכשנגח נגיחה שלישית והתרו בו עדיין לא עבר על שלש התראות עד שיגח פעם רביעית וי"ל דסוגיא דהכא כמאן דאמר לאיעודי תורא והולכי אושא לא אמרו אלא דגמרינן משור המועד ולא יותר וילפינן משלש התראות דגברא ולא משלש נגיחות דתורא ועוד דלמאן דאמר לאיעודי גברא אין צריך שיהו מוחזקות לעבור בהתראות דאם כן עד נגיחה חמישית לא יחייב אלא צריך שיודיעוהו בכל פעם כשיגח כדי שישמור שורו ומכל מקום חיובא דשור תליא במה שהחזק ליגח. אלא מעתה מחאה שלא בפניו לא תהא מחאה - פירש ר"י כי היכי דילפת משור המועד דהוי חזקה בשלשה זימני הכי נילף מה שור צריך העדאה בפניו ולא אמר קלא אית ליה ותועיל הכי נמי מחאה שלא בפניו אית לן למימר דלית ליה קלא ולא תהא חזקה אף על פי ששמע החזקה כיון דאין קול למחאה מה היה מועיל אם מוחה כיון שלא תגיע למחזיק מחאתו ואע"ג שמחאה באה לבטל החזקה וההעדאה באה לקיים מ"מ פריך שפיר והא דנקט מחאה ולא נקט חזקה משום דחזקה נשמעת טפי מהעדאה אבל מחאה אינה נשמעת יותר ובלא שור המועד הוי מצי למיפרך דלא תהא מחאה כדפריך אליבא דרבנן אלא כיון דיליף משור המועד ניחא ליה למפרך מיניה ומשני חברך חברה אית ליה ויש קול בין למחאה בין להעדאה אבל בהעדאה גרידא גזירת הכתוב הוא דאין נעשה מועד אלא אם כן מעידים בפניו אפילו יתברר לו באלף עדים שהעידו על שורו בבית דין.

חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף כח עמוד א

משור המועד. לא נתחוויר לי מאי ענין זו לזו, אבל נראה שלכך הקישום לומר כשם ששור המועד כיון שנגח שלש נגיחות יצא מאותה חזקה של תמות אף כאן יצאה שדה זו מחזקה של מוכר וכיון שיצאת מחזקת המוכר עליו להביא ראיה שלא מכרה שהרי זה מוחזק ועומד. והיינו דאקשינן אי מה שור המועד עד נגיחה רביעית וכו', כלומר אע"פ שיצא מחזקה של תמות לא נכנס לחזקה של מועדות עד פעם רביעית, ה"נ לא נכנס שדה זו בחזקת הלוקחו עד שנה רביעית אע"פ שיצאת מרשות המוכר והיאך הוא נאמן לגמרי. והיינו נמי דאקשינן אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה תהוי חזקה, כלומר מאחר שיצאת מרשותו של מוכר למה צריך זה לטענה, הא ודאי אינו צריך לטענה אלא כשיש לו למערער עדים או הודאה שהיא שלו, וזו כבר יצאת מרשותו, ומפריקנן טעמא מאי וכו', כלומר אם לא לקחה זה ודאי מאיליה לא יצאתה מרשותו לפיכך צריך לטענה, שאם לא טען, לא לקחה, נמצאת ברשותו של ראשון. ותו אקשינן אלא מעתה מחאה שלא בפניו לא תהוי מחאה. כלומר בשלמא אי לאו משור המועד גמרינן דלמא טעמא משום דטפי מתלת שנים קפיד אינש וכיון דלא קפיד ודאי מכרה והאי הא קפיד. אלא אי משור המועד מה התם בפניו בעינן דליעודי גברא אתי וכל שלא בפניו לא מיעד מימר אמר אי אמריתו לי הוה מזדהרנא ביה, הכא נמי נימא אי מחית בי הוה מזדהרנא בשטרי, ואיכא דקשיא ליה הכא מכדי הא קיימא לן דחזקה שלא בפניו הויה חזקה אמאי לא אקשינן חזקה שלא בפניו לא תהוי חזקה דהיא היא דומיא דשור המועד, ואיכא למימר בשלמא חזקה שלא בפניו דהויה חזקה לא קשיא ליה דמילתא דעבידא לאגלווי היא דעביד איניש לשאול לעוברין ושבין מי מחזיק בשלו, אבל מחאה דמיא לשור המועד וכל שלא בפניו לאו כלום הוא דאמר לא ידענא דנגח דאינטריה והכא נמי לא שנא הואיל ומשור המועד גמרת לה, וכן כתב רש"י ז"ל דמחאה דומיא דהעדאה היא, דהתראה לשמור שורו ואף המחאה להתראה היא להזהר בשטרו, ואי קשיא והא השתא לא קס"ד ההוא טעמא עד דאתא רבא ואמר הכי לקמן, לא ס"ד, דאם כן מחאה למאי מהניא, אלא הכי קס"ד השתא דלא מהימן משום טעמא דלא עביד איניש למזדהר טפי משלש שנים אלא משור המועד הוא דגמרינן, ומיהו כל אימת שמיחה בתוך שלש קודם שיצאת מרשותו של מוכר היה לו לזה לזהר בשטרו, והיינו דמפריקנן דאמרינן חברך חברה אית ליה וכו', כלומר בשלמא התם בפניו בעינן כדי שיוכל לטעון ולהכחיש העדים או להביא אחרים להזימן ואי לא מייתי סהדי מימר אמר לאו כלום הוא מדלא תבעי מינאי, אבל טעמא דמחאה להתרות

בו ולהיות זהיר בזכויותיו הוא שזה טוען שגזלה היא בידו, הלכך אפילו שלא בפניו איתה דאמרינן חברך חברא אית ליה.

חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף מב עמוד א

הא דתניא אכלה האב שנה והבן שנים וכו'. יש מפרשים דוקא בבנו גדול אבל קטן לאו בר מחויי ביה הוא, והילכך לאו בר חזקה הוא, דכיון דכי מחי לאו בר אזדהורי בשטריה הוא איהו נמי לא מחי, וכי היכי דאידיך תניא אכלה בפני הבן, בבנו גדול הא נמי בבנו גדול, ואין אני מוחזק בטעם זה, דטעמא דחזקה לאו משום איזדהורי דידיה בלחוד, אלא כיון דהאי שתיק רגלים לדבר, אלא שבתוך שלש אמרינן ליה למחזיק אחוי שטרך ולאחר שלש כיון דלא מזדהר בה טפי אתרע ליה האי טענה ואמרינן לא לחנם שתק, וקטן נמי לאו בר איזדהורי טפי הוא, והכי מוכחא סוגיא דריש פירקין כדאמרן. והא דאמרינן במיחה בפני בני אדם שאינן יכולין לומר לו דלא הויא מחאה, משום דאמרינן נמי רגלים לדבר שמכרה לו ובוש הימנו, ובמקום חרום דאי נמי מחי לא ידע ביה הוה ליה לאזדהורי בשטריה לעולם, ומיהו בתוך שלש לא מהניא ליה לקטן למימר לא אזדהר בשטריה, דא"כ מי שאין לו דעת הרויח, לא מצינו אותו אלא מפסיד. ואי סלקא דעתך דלוקח אית ליה קלא אין לך מחאה גדולה מזו. בדין הוא דהוה ליה למימר בלוקח בלא שטר, אלא משום דהנך תרתי מתניאתא גבי אהדדי תניא, ולי נראה דגבי מחאה לא בעינן קלא דשטרא אלא אפי' לוקח בעדים כיון דמחאה היא מפקי עדים קלא ומייתו לה למחזיק לאזדהורי בשטריה.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק ח

הלכה א

כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו, אע"פ שהביא התובע עדים שהמטלטלין הללו ידועין לו, כיצד בגד זה או כלי זה שבידך או שבתוך ביתך שלי הוא, או הפקדתיהו אצלך, או השאלתיהו לך, והרי העדים שהן יודעין אותו מקודם ברשותי, והנתבע אומר לא כי אלא אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה הרי זה הנתבע נשבע היסת ונפטר.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק ח

הלכה ג

במה דברים אמורים בדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר, כגון בגדים ופירות וכלי תשיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן, אבל דברים העשויין להשאיל ולהשכיר אף על פי שהן תחת ידו של זה ואע"פ שלא השאילו כלי זה ולא א השכירו לו בעדים הרי הן בחזקת בעליהן, כיצד ראובן שהיה לו כלי העשוי להשאיל ולהשכיר ויש לו עדים שהוא ידוע לו והרי אותו הכלי תחת יד שמעון וראובן טוען שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אתה משכנתו בידי אינו נאמן, אלא ראובן נוטל כליו ונשבע היסת על טענת שמעון, ואפילו מת שמעון ב הרי ראובן נוטל כליו, והורו הגאונים שישבע היסת שטוענין ליורש.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק י

הלכה א

בהמה או חיה שאינה שמורה אלא מהלכת בכל מקום א ורועה, אינה בחזקת זה שתפסה מאחר שהיא ידועה לבעלים, כיצד הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו ב וזה התופס טוען אתה נתתה לי אתה מכרתה לי אינו נאמן, שאין היותה תחת ידו ראייה שהרי היא הלכה מעצמה ונכנסה ברשותו, לפיכך אם לא הביא ראייה תחזור הבהמה לבעליה וישבע היסת על טענה זו.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק י

הלכה ד

וכן העבדים שיכולין להלך אינן בחזקת זה שהן תחת ידו אלא כיון שהביא הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו והלה טוען אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אינו נאמן ויחזור העבד לבעליו וישבע הטוען שלא מכר ולא נתן, הביא זה הנטען שתפס העבד עדים שיש לזה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום והוא משתמש בו כדרך שהעבדים משמשין את רבן הואיל ולא מיחה בו בכל אלו השנים הרי זה נאמן ומעמידין אותו בידו אחר שישבע היסת שלקחו ממנו או נתנו לו במתנה, אבל עבד קטן שאינו יכול להלך על רגליו מפני קטנותו הרי הוא כשאר המטלטלין וכל מי שיהיה ברשותו הרי הוא בחזקתו והמוציא מחבירו עליו הראיה.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק יא

הלכה א

כל הקרקעות הידועות לבעליהן אע"פ שהן עתה תחת יד אחרים הרי הן בחזקת בעליהן, כיצד ראובן שהיה משתמש בחצר כדרך שהעם משתמשין בחצרותיהן, דר בה ומשכירה לאחרים ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו חצר זו שתחת ידך שלי היא ושכורה היא בידך או שאולה, והשיבו ראובן שלך היתה ואתה מכרתה לי או נתתה לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו נשבע ראובן היסת ויעמוד במקומו, אבל אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה הרי היא בחזקת שמעון ואומרין לראובן הבא ראייה שמכרה לך או נתנה לך, ואם לא הביא ראייה מסלקין אותו ממנה ומחזיקין אותה לשמעון אע"פ שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו שהרי יש עדים לשמעון.

הלכה ב

במה דברים אמורים שמצריכין ראובן להביא ראייה או יסתלק בשלא נשתמש בה זמן מרובה, אבל אם הביא עדים שאכל פירות קרקע שלש שנים רצופות ונהנה בכלה כדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע, והוא שיהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק ולא מיחו בו, מעמידין אותה ביד ראובן וישבע ראובן היסת שמכרה לו שמעון או נתנה לו ויפטר, מפני שאומרים לו לשמעון אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה ולא מחית בו, טען ואמר מפני שלא הגיע אלי הדבר שהרי הייתי במדינה רחוקה אומרים אי אפשר שלא יגיע לידך הדבר בשלש שנים וכיון שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים ותודיע אותם שפלוני גזל אותי למחר אתבענו בדין הואיל ולא מחית אתה הפסדת על עצמך, לפיכך אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון אפילו אכלה ראובן עשר שנים מוציאין אותה תחת ידו וחוזרת לשמעון מפני שיכול לומר לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי.

הלכה ג

הביא ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה ועומד במקום זה שלשים יום או פחות, אומרים לשמעון מפני מה לא מחית כשבאת אבדת זכותך, טען שמעון ואמר טרוד הייתי בשוק א ולא ידעתי שזה בתוך חצרי הרי זו טענה, שכל ב שלשים יום יהיה אדם טרוד בשוק, ואם עמד יותר משלשים יום ולא מיחה אבד את זכותו, ויראה לי שהדין זה אינו אלא בכפרים שהעם טרודין בשווקים שלהן.

הלכה ד

ומפני מה אין אומרין לראובן אם אמת הדבר שמכר לך או נתן לך במתנה למה לא נזהרת בשטר שלך, מפני שאין אדם נזהר בשטרו והולך כל ימיו וחזקה שאין אדם נזהר בשטר אלא עד שלש שנים, וכיון שרואה שאין אדם ממחה בו שוב אינו נזהר.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק יא

הלכה ט

הביא ראובן עדים שזה שמעון בעל השדה קבץ פירות שדה ט זו ונתנם לי תעמוד השדה ביד ראובן ואפילו טען ששמעון מכרה לו או נתן לו היום שאילו לא מכר או נתן לא היה משמש את ראובן בשדה זו ונותן לו פירותיה.

הלכה י

טען שמעון ואמר אמת היה הדבר ולפירות הורדתיו ושלו היו הפירות אבל הגוף לא מכרתי נאמן וחוזר לשמעון אלא אם כן אכלה ראובן בפניו שלש שנים ולא מיחה בו כמו שביארנו.

רמב"ם הלכות מכירה פרק א

הלכה טו

היתה הקרקע צחיח סלע שאין בה לא גדר ולא פרצה, ואינה בת זריעה, הרי החזקה שקונה אותה שטיחת פירות או העמדת בהמה שם וכיוצא בזה משאר התשמיש. +/השגת הראב"ד/ היתה הקרקע צחיח וכו'. א"א הא מילתא לא מיחזירא דהא חזקה אכילת פירות היא ואכילת פירות לא מהני אלא כנגד טענה אבל למיקנא בה ארעא לא קני אלא מידי דמהניא לארעא כעין נעל וגדר עכ"ל. +

הלכה טז

המוכר שדה לחבירו ונכנס בה הלוקח וזרעה או נרה, או שאסף פירות האילן או זמרו וכל כיוצא בדברים אלו הרי זה קנה שהרי החזיק ואין אחד מהן יכול לחזור בו, וכן אם אסף המוכר סל של פירות ונתן ללוקח, קנה לוקח מיד בחזקה, שהרי גילה דעתו שהקנה לו שדה זו קניין גמור ונעשו פירותיה שלו. +/השגת הראב"ד/ יכול לחזור בו וכו'. א"א כל זה הולך על הדרך שכתב עכ"ל. +

רמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק ב

הלכה א

נכסי גר שאין לו יורשים, ונכסי הפקר ושדה שמכרה העכו"ם לישראל ועדיין לא החזיק בה, כולם דינם שוה, כל המחזיק א בהם בדרך מדרכי החזקה כמו שביארנו בהלכות מכירה קנה חוץ מאכילת הפירות.

הלכה ב

כיצד הלוקח קרקע מחבירו והחזיק בה באכילת פירותיה קנה כמו שביארנו, אבל בנכסי הפקר או נכסי הגר אפילו אכל פירות האילן כמה שנים לא קנה גוף האילן ולא גוף הקרקע עד שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבוד עבודה באילן, ומעשה באשה אחת שאכלה פירות דקל שלש עשרה שנה ובא אחד והחזיק באילן בעבודה שעבד בגוף האילן ובא מעשה לפני חכמים ואמרו זה האחרון קנה. +/השגת הראב"ד/ כמו שביארנו וכו'. א"א כל זה הולך על דרך שכתב למעלה בהל' מכירה פ"א ואינו נכון בעיני עכ"ל. +

הלכה ג

יש דברים רבים שאם החזיק בהן הלוקח לא קנה עדיין, ואם החזיק באחד מהן בנכסי הגר או בנכסי הפקר קנה, כיצד המוצא פלטרם גדולים בנויין בנכסי הגר או בנכסי הפקר וסייד בהן סיוד אחד או כייר בהן כיור אחד, כגון אמה או יותר כנגד הפתח קנה.

קצות החושן חושן משפט סימן קמ"ב

(ב) כיצד היא החזקה. בריש פרק חזקת הבתים (ב"ב כט, א) מסיק בגמרא טעמא דחזקה משום דעד תלת שנין מזדהר אינש בשטריה טפי לא מזדהר. ואכתי צריך טעמא נהי דזה לאו ריעותא במה דלית ליה שטרא ומשום דטפי לא מזדהר, אבל סוף סוף אין לו ראייה והיכי מוציאין ממרא קמא בלא ראייה. והנה בחידושי הרמב"ם בפרק חזקת הבתים (מב, א ד"ה הא דתניא) כתב גבי אכלה האב שנה והבן שנתים ז"ל, יש מפרשים דוקא בבנו גדול אבל קטן לאו בר מחויי ביה הוא והלכך לאו בר חזקה הוא, דכיון דכי מחי לאו בר אזדהורי

בשטרא הוא איהו נמי לא מחי וכו'. ואין אני מוחזק בטעם זה דטעמא דחזקה לאו משום אזדהורי דידיה בלחוד אלא כיון דהאי שתק רגלים לדבר, אלא שתוך שלש אמרינן ליה למחזיק אחוי שטרך ולאחר שלש כיון דלא מזדהר ביה טפי איתרע ליה האי טענה ואמרינן לא לחנם שתק, וקטן נמי לאו בר אזדהורי טפי הוא, עכ"ל ע"ש. ומבואר מדבריו דעיקר טעמא דחזקה משום דשתק רגלים לדבר דמסתמא מכרו לו, אלא דתוך שלש איתרע משום דאמרינן ליה אחוי שטרך, ולבתר שלש דלאו ריעותא הוא משום דטפי לא מזדהר אמרינן חזקה מדשתק ודאי מכרו לו, וכ"כ בספר תורת חיים ר"פ חזקת (כט, א ד"ה תרתי) ע"ש.

ולענ"ד עיקר חזקה דשלש שנים אינו אלא תקנת חכמים משום תיקון העולם דלא רגילי להזהר בשטר טפי משלש, דסובר המחזיק כיון דיושב בתוכו משך שלש שנים ואין עורר עירעור, שוב לא יתעורר עוד עירעור ולא מזדהר טפי, וימשך מזה פסידא דלקוחות, לכן ראו חכמים לתקן שיהיה נאמן בחזקת שלש שנים, והמערער שהאמת אתו יעשה מחאה תוך שלש ואחר המחאה גם המחזיק יזדהר בשטרו, ואם אינו מוחה תוך שלש יפסיד המערער. וכן נראה מלשון הנמוק"י ר"פ חזקת (יד, א בדפי הרי"ף) ז"ל, טפי לא מזדהר כי סבר לא יערער עוד וכו', ולפי שדעת העולם כן לא תיקנו חכמים אלא שלש שנים עכ"ל. ומשמע דתקנת חכמים הוא, ונתקנו שניהם המחזיק והמערער וכמ"ש. וז"ל הרמב"ם פ"א מטוען (ה"ב), הואיל ולא מחית אתה הפסדת על עצמך ע"ש. וזה נראה כדברינו דהתקנה היה לשניהם, המחזיק יחזיק בשלו אחרי חזקתו שלש, והמערער אם האמת אתו היה לו למחות ומדלא מיחה הפסיד, ואילו לפי טעמא דהרמב"ן אמרינן הואיל ולא מיחה רגלים לדבר שמכרו לו ולא שייך הפסדת על עצמך.

ועיין תוס' פרק חזקת הבתים דף ל"ה (ע"ב) ד"ה ואי לפירא אחתיה ז"ל, אין לפרש דרב אשי סובר דלעולם נאמן לומר לפירות הורדתיך, דא"כ קשה מאי טעמא דרבנן דבעי שלש שנים מיום ליום, דהא לדידיה ליכא למימר כדמפרש רבא ר"פ חזקת דעד שלש שנים מזדהר אינש בשטרו טפי לא מזדהר דהא לעולם צריך לשומרו פן יאמר לפירות הורדתיך. וכן הקשו בפרק המקבל (ב"מ) דף ק"י (ע"א ד"ה א"ל רבינא) ע"ש.

ודבריהם נראין תמוהין, וכי הא דלא מזדהרי אינשי בשטרא טפי משלש היינו משום דסמכי בראיית חזקה שלש שנים, דא"כ החזקה סיבה שלא יזדהרו טפי משלש שנים, ואדרבה הא דלא מזדהרו טפי משלש הוא סיבה לחזקה והיינו משום דסברי כיון שיושבין בהשקט ושופי שלש שנים שוב לא יבא עוד עורר ומש"ה לא מזדהרי, ומזה בא דינא דחזקה שהאמינו בחזקת שלש, ובין לשיטת הרמב"ן ובין לפי מ"ש דהוא משום תקנה הא דלא מזדהרי טפי משלש היא קודמת לדינא דחזקה שלש שנים, וא"כ אפילו נימא דאין חזקה שלש שנים ראיא אפ"ה לא מזדהרי טפי משלש ומשום דסברי שלא יבא עוד ערעור, וא"כ מה קשיא להו דצריך לזוהר בשטרו שלא יאמר לפירות הורדתיך, כיון דסברי שלא יצאו עוד שום עירעור ועורר על שדהו.

ולכן נראה בבואור דבריהם, דתוס' סברי טעמא דחזקה כמ"ש משום תקנת חכמים שלא יפסיד המחזיק כיון דאינו נזהר בשטרו טפי משלש, וכיון דאכתי מצי אמר לפירות הורדתיך א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם הא לעולם צריך שמירת השטר שלא יאמר לפירות הורדתיך וכיון דלא הועילו בתקנתן למה מהני חזקה. אבל לפי שיטת הרמב"ן לא הוי מקשי תוס' מידי וכמ"ש ודו"ק. וכן נראה מוכח דעיקר חזקה משום תקנת חכמים, דלפי מ"ש הרמב"ן טעמא דחזקה מדשתק מסתמא מכר, א"כ תיקשי הא דקי"ל בדלי ליה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה ואם טען לפירות הורדתיך נאמן כדאיתא פרק חזקת הבתים דף ל"ה (ע"ב), ואילו גבי חזקה שלש שנים אפילו טען לפירות הורדתיך אינו נאמן ואמרינן היה לו למחויי שירד לפירות, ואם אינו אלא משום שתיקה רגלים לדבר שמכר, א"כ לא עדיפא מדלי ליה צנא דפירי דעושה מעשה ונאמן לומר לפירות הורדתיך ומכ"ש בשתיקה. אלא ודאי נראה טעמא דחזקה משום תקנה, והיינו משום דראו חכמים דלא נזהרו העולם בשטרות יותר משלש דסברי שלא יבא ערעור כלל, ותיקנו שיהיה נאמן אם לא ימחה המערער, והפסיד על עצמו כשלא מיחה וכמ"ש הרמב"ם, ואפילו הורידו לפירות צריך למחות שהורידו לפירות, ועיין מ"ש בסימן קנ"ד (סק"ו) [סק"ה]:

קצות החושן חושן משפט סימן קלה ס"ק ב

(ב) ואם הוא קטן. בפרק חזקת הבתים (ב"ב) דף ל"ו (ע"א) אמר רבא אם היה קטן מוטל בעריסה יש לו חזקה לאלתר, פשיטא, לא צריכא דאית ליה אימא וכו'. ואיכא למידק כיון דעבדים בני שטרא נימא ליה אחוי שטרך, דהא לפי מ"ש הרמב"ן פרק חזקת הבתים (שם מב, א ד"ה הא דתניא) בטעמא דחזקה שלש שנים בקרקע היינו משום דראוי להיות חזקתו לאלתר כיון דשתק רגלים לדבר, אלא דתוך שלש אמרינן ליה אחוי שטרך והובא דבריו בסימן ק"מ סק"ב ע"ש, וא"כ ה"נ לימא אחוי שטרך כיון דבני שטר נינהו. ואפשר כיון

דהיכא דדלי ליה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה ולא אמרינן אחוי שטרך וכדאיאתא פרק חזקת הבתים דף ל"ה (ע"ב), ומשום דהיכא דאיכא ראייה גדולה לא אמרינן אחוי שטרך, ודוקא היכא דליכא ראייה ברורה כל כך הוא דאמרו אחוי, וא"כ בקטן המוטל בעריסה הו"ל חזקה יותר:

קצות החושן חושן משפט סימן קלג

(א) שהוא ביד האדם. ונראה דאם היה ביד קטן מוציאין ממנו כל שיש עדים שהיה שלו אפילו בדברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר, וכמ"ש הרמב"ם פי"ג מטוען (ה"ב) חש"ו אין אכילתן ראייה מפני שאין להם טענה כדי שתעמוד הקרקע בידם, וע"ש שכתב הרב המגיד שאין דעתו לומר שאין להם צד קנין דהא ודאי יש להם, ואפילו שוטה יש לו זכיה אם זיכה לו וכו', אלא לפי שאין טענתן כשאר בני אדם ואין מקחן מקח דבר תורה כתב רבינו שאין חזקתן ראייה ע"ש. וכ"כ בשו"ע סימן קמ"ט (סעיף י"ח) דחש"ו אין אכילתן ראייה. ומזה נראה דה"ה במטלטלין, דמטלטלין נמי טענה בעי והו"ל כמו חזקה שאין עמה טענה, ועיין מ"ש בסימן קמ"ט סק"ה. מיהו בא בטענת אביו אפילו לדעת הפוסקים סימן קמ"ט דלא מהני, היינו משום דחש"ו לאו בני מחאה נינהו ע"ש בטור (סעיף כ"ב), משא"כ במטלטלין כל שהיו אצל אביהן טענינן להו טענתיה דאבוה, ועיין בשו"ע סימן ק"י סעיף ה':

נתיבות המשפט ביאורים סימן קלג

[א] שהוא ביד האדם. בספר קצוה"ח [סק"א] כתב, דמיד קטן מוציאין, דלא שייך גבי קטן חזקה דכל מה שתחת ידו הוא שלו, והוכיח זה ממ"ש המגיד פי"ג מטוען דחרש שוטה וקטן אין אכילתם ראייה, וז"ל המגיד משנה, לפי שאין טענתן כשאר בני אדם ואין מקחן מקח דבר תורה כו', ומזה הוכיח הקצוה"ח דאף במטלטלין אין להם חזקה, ע"ש. וישתקע הדבר, דלא דמי קרקע למטלטלין, דבקרקע אין לו קנין כלל במקח, והקטן יכול לחזור בו תמיד, כמבואר בסימן רל"ה בסמ"ע ס"ק כ"ט, ולכך אינו נאמן בטענה זו, ומתנה לא שכיח שנטעון כן. ועוד, דגבי קרקע חזקה מכח שטרא קאתי וקטנים לאו בני שטרא נינהו כמבואר בסימן רל"ה סעיף ה', וגם לאו בני מחאה נינהו, משא"כ במטלטלין דבני קנין מדרבנן נינהו, והוי קנין דאורייתא במקום שדעת אחרת מקנה להו, דהפקר בית דין מדאורייתא הפקר כמבואר באה"ע [ראה סימן מ"ב סעיף א'], ודאי יש להן חזקה. ואפילו אם תאמר דלאו בני טענה נינהו, מ"מ לא גרע מגדול שלא בפניו דאנן טענינן להו להחזיק מה שנמצא תחת ידו, ופשוט. ועיין מה שכתבתי בזה בסימן קמ"ט סעיף י"ח [סק"ו].

נתיבות המשפט ביאורים סימן קלה

[א] החזיק בה ג' שנים. היינו באכילת פירות. ומחאה שלא בפניו ג"כ מהני כיון דחזינן דהקפיד, ואי לא מיחה אף דהחזקה היתה שלא בפניו מהני. אף דבש"ס [ב"ב כ"ט ע"א] תלי טעמא משום דחברך חברא אית ליה והו"ל למחויי כדי לאזדהורי בשטר, ומטלטלין לאו בני שטרא נינהו, מ"מ כיון דבש"ס [שם ל"ו ע"א] מדמה גודרות לעבדים, ובעבדים דין קרקע ממש יש להן, הכי נמי בגודרות. ועיין בחידושי לסוגיא. ואם טוען בגודרות גנבת או גזלת מביתי אינו נאמן במיגו שהיה טוען שמשוק בשעה שהלכה מעצמה תפסת, דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן אפילו במיגו. והא שכתבו התוס' בשבועות מ"ו [ע"ב] ד"ה בקונטרס גרסינן, דבגודרות אפילו טוען גנבים נאמן. נראה דהיינו דוקא כשאומר נגנבו, וכן כונת התוס' שם בדברים העשויין להשאיל, אבל בטוען אתה גנבת לא מהימן, דאלת"ה יסתרו דבריהם מה שכתבו שם כדיבור הסמוך [ד"ה וספרא] דלכו"ע אינו נאמן בטוען אתה גנבת. והא דבב"ב דף קכ"ח [ע"א] גבי עבדי גנבת רצונך השבע וטול, שפירש הרשב"ם [ד"ה אתה] דמיירי אחר ג' שנים, משמע דבפחות מג' שנים המערער נאמן מדינא אף שטוען גנבת. י"ל ג"כ דמיירי שאומר גנבתו מהשוק, אבל כשטוען גנבת או גזלת מביתי אינו נאמן.